

פרשת נשא: האם מותר לישראל לעלות לברכת כהנים

בס"ד

פתיחה

בפרשת השבוע מביאה התורה את פסוקי הברכה, בה יברכו הכהנים את בני ישראל: "דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכֶנּוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם". נחלקו הראשונים האם בשביל שהברכה תתקבל יש עניין שהכהנים יהיו צדיקים, או שמא היא תלויה בקב"ה בלבד:

א. **הרמב"ם** (תפילה ונשיאת כפיים טו, ז) סבר כדעת הירושלמי, שאין משמעות לרמה הרוחנית של הכהנים, מכיוון שהכל תלוי בברכת הקב"ה. משום כך כתב הרמב"ם שאין לזלזל בברכת הכהנים, מכיוון שהברכה לא חלה בזכותם, וכן אולי מחמת כך לא הזכיר את סברת הזוהר (אותו כמובן לא ראה), שכהן ששונא אחד מהקהל אין לו לברך את הקהל, כיוון שהברכה לא תלויה בו. ובלשונו:

ב. מדברי **ספר החינוך** (מצווה שעח) נראה שחלק וסבר, שקבלת הברכה תלויה גם ברמה הרוחנית של הכהנים, וככל שיהיו צדיקים יותר, כך הברכה תשפיע יותר. לכן נראה שנבחרו דווקא הכהנים לברך את עם ישראל, שכן הם נמצאים כל היום בבית המקדש, ומחשבתם דבוקה בקב"ה כל היום. ובלשונו:

"משרשי המצווה שחפץ השם בטובו הגדול לברך עמו על יד המשרתים החונים תמיד בית ה' וכל מחשבתם דבקה בעבודתו ונפשם קשורה ביראתו כל היום, ובזכותם תחול הברכה... ואל תתמה לאמור ולו חפץ ה' בברכתם יצו אתם את הברכה ואין צורך בברכת הכהנים, כי כבר הקדמתי לך פעמים רבות כי בכח הכשר מעשינו תחול הברכה עלינו."

בעקבות פסוקי ברכת הכהנים שמופיעים בפרשה, נעסוק בשאלה איזה איסור עובר ישראל העולה לברך ברכת הכהנים, ודברי ה התוספות שכתבו שאין בכך איסור. כמו כן נדון במחלוקת האחרונים, האם אבות יכולים לברך את בניהם בברכת כהנים כאשר הם חוזרים מבית הכנסת בשבת בערב, או שמא יש בכך איסור עשה.

מעמד הכהנים

מעמדו של כל כהן כקדוש בוודאי היה נכון בזמן בית המקדש, אז לא היה ספק בקדושתם של הכהנים, כפי שאומרת המשנה בקידושין (ד - ד - ה), שבשביל לבדוק האם כהן הוא 'מיוחס' (ויכול לעבוד בבית המקדש, ולזכות בזכויות הכהונה) היו בודקים את אבותיו. אם גילו שהם נשאו כפיים, עבדו בבית המקדש, היו בסנהדרין וכדומה, אז גם הכהן מצאצאיהם שבדקו נחשב מיוחס.

הספק אודות מעמדם של הכהנים, התעורר כבר בחזרה מגלות בית ראשון (כתובות כה ע"א, קידושין עט). החשש היה שמא במהלך הגלות, התחתנו הכהנים עם נשים הפסולות להם (גרופה, זונה וכו'), ופסלו את עצמם מהכהונה וכדומה. הגמרא במסכת כתובות (כד ע"ב) מביאה שני ספיקות, האם אדם שנוהג מנהג אחד של כהונה, יכול בעקבות כך לזכות בשאר זכויות הכהונה:

ספק ראשון: נחלקו רבי יהודה וחכמים, האם כאשר רואים כהן שאוכל תרומה, מוכח שהוא כהן ויהיה מותר לו לעלות לברכת כהנים. לדעת רבי יהודה אפשר, כיוון שהוא לא היה מעיז לאכול דבר שאיסורו במיתה אילולי היה כהן. לדעת חכמים לעומת זאת, ראייה כזאת לא מספיקה, כיוון שהאכילה מתבצעת בצנעה, והוא לא חושש שמישהו שיודע שהוא אינו כהן יראה אותו.

ספק שני: בכיוון ההפוך, האם כהן שנושא כפיים יכול גם לאכול תרומה. הסברא לומר שהוא כהן וודאי ויכול לאכול, שהוא מבצע מעשה כהונה בפרסיה, ורק מי שכהן וודאי היה מעיז לנהוג כך. הסברא למנוע ממנו לאכול תרומה בעקבות העלייה לדוכן היא, שעלייה לדוכן איסורה בעשה בלבד, וייתכן שהוא לא חושש לעבור על עשה.

עלייה לדוכן

כאמור, הגמרא מעלה אפשרות, שרבי יהודה סובר שלא מעלים מנשיאת כפיים לאכילת תרומה כי זר שעולה לדוכן עובר רק על איסור עשה. על איזה עשה הוא עובר? נחלקו בכך הפרשנים:

א. **בשערי תשובה** (או"ח קכח, ב) הביא אפשרות להסביר, על בסיס סוגיה שראינו במקום אחר (פרשת במדבר שנה ב'). כפי שראינו, נחלקו **הריטב"א** (בסוכה לא ע"ב) ו**ספר החרדים** (מצוות עשה ד'), האם כשם שיש מצווה על הכהנים לברך, כך מצווה על הישראלים להתברך, ונפקא מינה למחלוקת היא דיון האחרונים, האם אדם שמתפלל שמונה עשרה צריך להפסיק ולהקשיב לברכת כהנים.

על בסיס ספר היראים שסבר שמצווה גם על ישראל להתברך, והגמרא במסכת ראש השנה (לה ע"א) הכותבת שרק מי שנמצא מול הכהנים מתברכים (אלא אם כן הם אנוסים ולא יכולים לבוא לבית כנסת) כתב **הפלאה** (מובא בשערי תשובה קכח, ב), שכאשר ישראל עולה לדוכן לברך הוא לא יכול להתברך, והוא עובר על מצוות עשה. ובלשון השערי תשובה:

"ואין לזר לישא כפיו, אפילו עם כהנים אחרים, דזר (הנושא כפיו) עובר בעשה: ועיין בספר הפלאה בתשובות שם שכתב בשם ספר חרדים שיש מצוות עשה על הישראל שיתברך, וכיוון שהוא זר ועולה לדוכן אינו מתברך כדאמר לקמן עם שאחורי הכהנים אינו בכלל הברכה."

אמנם, בדבריו יש קושי כפול. הקושי הראשון, שמדברי ספר היראים לא משמע שמדובר ממש בחיוב עשה על הישראל להתברך שהמבטל אותה עובר בעשה (שהרי מצווה שאינה מוזכרת בשום מקום), אלא שגם הישראל מקיים מצווה כאשר מתברך. הקושי השני, שהגמרא אומרת שישראל העולה לדוכן עובר בעשה, ואילו לדעת ספר הפלאה מדובר בביטול עשה.

ב. **רש"י** (ד"ה דאיסור עשה) פירש, שהחובה על הכהנים לברך נלמדה מהפסוק 'כה תברכו'. ממילא נגזר, שמי שלא כהן אסור לו לעלות לדוכן ולברך. וכיוון שלא כתוב בפירוש את האיסור אלא רק לומדים אותו מציווי חיובי (כהן עולה, ממילא משמע שישראל לא), ישראל העולה לברך עובר בעשה ולא בלאו.

ג. **החזון איש** (אבה"ע ב, טו) העלה אפשרות נוספת, שכאשר הישראל עולה לדוכן הוא כאילו מכריז על עצמו ככהן שלא כדין. כיוון שיש מצווה לקדש את הכהנים ולא את הישראלים ('וקדשתו'), כאשר ישראל עולה לדוכן, הוא מקדש את עצמו שלא כהוגן, ועובר על הציווי לקדש את הכהנים בלבד (לאו הבא מכלל עשה).

עד כה ראינו בפשטות שאסור לישראל לעלות לברכת כהנים, אלא שלכאורה, דין זה נסתר מהגמרא במסכת שבת (ק"ח ע"ב). הגמרא מביאה מספר מימרות בשם רבי יוסי שאחת מהן היא, שלמרות שהוא יודע שהוא אינו כהן - אם חבריו היו מבקשים ממנו לעלות לדוכן היה עולה, כדי שלא לעבור על דברי חבריו. כיצד היה עולה לדוכן אם יש בכך איסור עשה? נאמרו מספר אפשרויות:

א. **התוספות רא"ש** (ד"ה אילו) תירץ, שאין כוונת רבי יוסי לומר שבאמת היה עולה לדוכן אם חבריו היו אומרים לו, אלא שהוא כל כך כיבד את חבריו, שהיה עושה בשבילם אפילו דברים גדולים. כדוגמא לגודל ההתמסרות לדברי חבריו, אמר שהוא היה עולה לדוכן אם הוא מבקשים ממנו, אך לא שבאמת היה עולה לברך שהרי יש בכך איסור עשה.

ב. **התורה תמימה** (נשא ו, כג) הביא את דברי **רבינו ירוחם** שטען, שיש לגרוס אחרת בדברי הגמרא. במקום לגרוס 'אמר רבי יוסי יודע אני שאיני כהן', יש לגרוס 'יודע אני שאיני ראוי לעלות לדוכן'. לפי פירוש זה, חבריו של רבי יוסי מבקשים ממנו לעלות לדוכן לדרוש, ואף על פי שהוא יודע בעצמו שהוא לא ראוי לכך, משום כבוד חבריו הוא עולה. ובלשונו:

"ולא אמנע מלהעיר דבר חדש ונפלא, מה שמצאתי בהקדמת ספר רבינו ירוחם שהביא מאמר זה דרבי יוסי. ובמקום שכתוב לפנינו יודע אני בעצמי שאיני כהן, כתוב שם יודע אני בעצמי שאיני כדאי, ולפי זה יהיה הכונה אם יאמרו לי חברי עלה לדוכן, לא לדוכן של כהנים בנשיאות כפים, אלא למקום ששם דורשין גדולי החכמים לפני הצבור."

ג. בעוד שהתירוצים הקודמים התקשו בדברי הגמרא, ומשום כך ביארו אחרת את פשט לשונה, **התוספות** במקום (ד"ה אילו) הביאו את דברי **ר"י** שתמה על דברי הגמרא, מה רבי יוסי מתפאר בכך שהוא היה עולה לדוכן בציווי חבריו? הרי למעט איסור ברכה לבטלה אין בכך שום איסור, אז מה בא רבי יוסי לחדש?

על דברי התוספות תמהו האחרונים, שהרי כאמור הגמרא במסכת כתובות כותבת שיעולה לדוכן עובר באיסור עשה, אז מדוע ר"י אומר שהוא לא מבין איזה איסור יש בכך?! יש שכתבו ליישב, שלדעת התוספות כאשר הגמרא כותבת שזר הנושא כפיו עובר בעשה, הכוונה בעשה של ברכה לבטלה. אמנם יש שחלקו כך, וסברו שגם לדעת התוספות כאשר הגמרא אומרת שעוברים בעשה, אין הכוונה בעשה של ברכה לבטלה, ומשום כך הציעו מספר אפשרויות נוספות ליישב את דבריהם:

תירוצי האחרונים

א. **הרמ"א** (או"ח קכח, א) דחק לתרץ (בתירוץ המתיישב עם דברי החזון איש לעיל), שהאיסור לעלות לברכת כהנים נוהג רק אם ישראל בודד עולה לברכת הכהנים, שאז ניכר שהוא מראה עצמו כקדוש, אבל כאשר הוא עולה עם כהנים אחרים אין בכך איסור עשה. אמנם, מעבר לכך שגם הרמ"א לא הסתפק בתירוץ זה, כפי שהעיר **המשנה ברורה** (שם, ו) האחרונים לא קיבלוהו.

ב. **הב"ח** (שם, א) תירץ, שרבי יוסי עלה לדוכן, אבל לא בירך את ברכת הכהנים, וגם לא הרים את כפיו כמו הכהנים. אם כן מה רבי יוסי בא לחדש בכך שעלה לברכת כהנים אם לא עשה כלום? ונימק, שלמרות שאנשים היו תמהים על מעשיו ומוציאים עליו לעז שהוא עולה לדוכן למרות שהוא לא כהן, מפני כבוד חבריו שביקשו ממנו הסכים לסבול את הביזיונות והחשדות. ובלשונו:

"וצריך לומר דרבי יוסי לא קאמר אלא לעלות לדוכן ולעמוד לשם בלא שישא את כפיו כלל ואף לא לברך יברכך וגו', וליכא (= ואין בעיה בכך) אלא מפני הרואים שיוציאו עליו לעז לומר דעובר על איסור עשה, וכדי שלא יעבור על דברי חבריו עולה לדוכן ונושא עליו ה לעז."

ג. **הפני יהושע** (כתובות כד ע"ב ד"ה בגמרא) העלה אפשרות שלישית לתרץ, שהאיסור על ישראל לעלות לברכת כהנים ולברך נהג רק בזמן בית המקדש, שבירכו ברכת כהנים עם שם השם המפורש, ולא בזמן הזה. אמנם, גם בזמן הזה יש איסור ברכה לבטלה, ומשום כך אמר ר"י, שאינו יודע איזה איסור יש בכך חוץ מברכה לבטלה (ועיין בדף לפרשת קרח שנה א').

ברכת האבות

על בסיס הסכמת הראשונים והאחרונים שיש איסור לזר לעלות לדוכן ולברך, הקשה **התורה תמימה** (שם) על מנהג העולם שבחזרה מבית כנסת בשבת, ההורים מברכים את בניהם בברכת כהנים. ועל אף שייטכן שכאשר מניחים יד אחת אין בכך איסור (וכן מביא סיפור מהגר"א שכך נהג לברך), רבים מניחים את שני ידיהם:

א. **הביאור הלכה** (קכח, ד"ה דזר) כתב לתרץ על בסיס דעת **הב"ח** שראינו לעיל, שבשביל לעבור על איסור נשיאת כפיים יש להרים את הידיים כמו שמרימים הכהנים. משום כך, אם האב מברך את בנו בלי שהוא מרים את ידיו, אין בכך איסור. לפי פירוש זה של הביאור הלכה, ההורים צריכים להיזהר כאשר הם מברכים את בניהם, שלא לעשות את צורת ידי הכהנים. ובלשונו:

"ולכאורה לפי זה יש לתמוה על מנהג העולם, שנוהגין לברך אחד לחבירו בין שהוא כהן או זר בעת שמלווה אותו בלשון יברכך וגו' ואף דברכה כזו הוא שלא בשעת התפלה... ואולי יש לומר דטעם המנהג משום דסבירא ליה כהב"ח, דדווקא בפרסית ידיים עובר הזר בעשה."

ב. **הכתב סופר** (או"ח ס"ו יד), **כף החיים** (קכח, ח) ו**הביאור הלכה** (שם) תירצו, שמכיוון שברכת כהנים היא מצווה מדאורייתא, ולהלכה נפסק שמצוות צריכות כוונה (או"ח ס"ו ד), כאשר ההורים מברכים את בניהם בברכת כהנים וודאי שאין כוונתם לברך ברכת כהנים ממש כמו הכהנים, אלא יותר לברך ברכה חשובה, ומשום כך אין איסור בברכתם גם אם מרימים את שני הידיים.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו...¹